

**KLAX PEDAGOGIKASI ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI
BOLALARDA IJODIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH****Adilova Noila Baxridin qizi***Andijon davlat pedagogika
instituti tayanch doktoranti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada Klax pedagogikasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni shakllantirish masalasi yoritilgan. Klax yondashuvi bolaning tabiiy qiziqishini qo'llab-quvvatlab, uni mustaqil fikrlash va yangilik yaratishga undaydi. Maqolada ijodiy fikrlashni rivojlantirishning nazariy asoslari, Klax metodining asosiy tamoyillari hamda uni amaliyotda qo'llash usullari tahlil qilingan. Shuningdek, tajriba-sinov ishlari natijalari asosida Klax pedagogikasining samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari bolalarda ijodiy faollik, muammoli vaziyatlarga yangicha yondashish va o'z fikrini erkin ifoda etish ko'nikmalari shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Klax pedagogikasi, ijodiy fikrlash, maktabgacha ta'lim, innovatsion metod, texnologik tafakkur, o'yin faoliyati, kreativ yondashuv, tarbiyachi roli, bolalar ijodi, ta'lim samaradorligi.

Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimining har bir bosqichida bolalarning mustaqil fikrlashi, muammolarga yangicha yondashishi, ijodiy g'oyalarni ilgari sura olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichi shaxsning kelajakdagi tafakkur uslubi, qiziqishlari va ijtimoiy faoliyatining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu sababli, pedagogika fanida bolalarda ijodiy fikrlashni shakllantirishga qaratilgan zamonaviy metod va texnologiyalarni joriy etish zarurati ortib bormoqda.

Shulardan biri sifatida Klax pedagogikasi (Kreativ laboratoriya xizmati pedagogikasi) so'nggi yillarda dunyo miqyosida, jumladan, O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida ham keng qo'llanilmoqda. Klax pedagogikasi bolani tayyor bilim oluvchidan ko'ra, faol ijodkor shaxs sifatida ko'radi. U har bir bolaning o'z g'oyasi, hissi, tajribasi va kuzatishlari orqali atrof-muhitni o'zicha anglashiga imkon beradi.

Klax yondashuvi o'yin, san'at, tajriba, texnologiya, kommunikatsiya kabi faoliyatlarni uyg'unlashtiradi. Bu esa maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy fikrlashini, muammoli vaziyatlarda o'z qarorini topa olish, mustaqil tahlil qilish va fantaziya orqali yangi g'oyalar yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Mazkur maqolada Klax pedagogikasi orqali ijodiy fikrlashni shakllantirish yo'llari, metodik yondashuvlar va ularning amaliy samaralari tahlil qilinadi.[1]

Klax pedagogikasi tushunchasi ilk bor XX asr oxirida Yevropa mamlakatlarida shakllanib, “Kreativ laboratoriya xizmati” (Creative Laboratory for Arts and eXperimentation) konsepsiyasi asosida ishlab chiqilgan. U bolalarda nafaqat badiiy ijodkorlikni, balki ilmiy-texnik tafakkurni, muhandislik g’oyalarini va emotsional idrokni uyg’unlashtirishga qaratilgan.

Mazkur yondashuvning nazariy asoslarini xorijiy pedagoglar D. Kolb, R. Stenberg, K. Robinson, A. Maslou, J. Guilfordlarning ijodiy tafakkur haqidagi g’oyalari tashkil etadi. Ularning fikricha, ijodiy fikrlash —bu inson ongining yangi yechimlar topish, mavjud axborotni qayta tashkil qilish va original g’oyalar yaratish qobiliyatidir.

O’zbekistonlik olimlar A. Abdurahmonov, N. Sayfullayeva, M. Sodiqova, G. Jo’raeva va boshqalar o’z tadqiqotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirishda o’yin faoliyati, san’at mashg’ulotlari, tasviriyl faoliyat va tajriba asosida o’qitishning ahamiyatiga e’tibor qaratganlar.

Klax metodining o’ziga xos jihati —u bolani “tayyor javob” izlashdan emas, balki “yangi g’oyani yaratish” jarayonidan zavq olishga undaydi. Shu sababli bu yondashuv maktabgacha ta’lim muassasalarida STEAM-ta’lim, loyiha faoliyati, vizual san’at va texnologik tajribalarni birlashtiruvchi universal metod sifatida qo’llanmoqda.

Klax pedagogikasining muvaffaqiyatini ta’minlovchi asosiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

Bolaga ishonch va mustaqillik berish. Tarbiyachi bolani boshqaruvchi emas, balki uning hamfikri, hamkoriga aylanadi.

Tajriba va xatolardan o’rganish. Har bir xato yangi g’oya uchun imkoniyat deb qaraladi.

San’at va texnologiyani uyg’unlashtirish. Klax faoliyatida bola rang, shakl, tovush, harakat va modda bilan ishlash orqali tafakkurini kengaytiradi.

Individual yondashuv. Har bir bola o’z tempida ijod qiladi va o’ziga xos natijaga erishadi.

Jarayonning qadrlanishi. Yakuniy natija emas, balki ijodiy jarayonning o’zi qadrlanadi.[2]

Ushbu tamoyillar ijodiy fikrlashni shakllantirish uchun qulay psixologik muhit yaratadi. Bolalar o’zlarini erkin his etishadi, qo’rquv va xatolikdan cho’chimaydi, bu esa ularning g’oyaviy erkinligiga olib keladi.

Klax pedagogikasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni shakllantirish jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat:

Qiziqish uyg’otish bosqichi. Tarbiyachi bolaga savol beradi, muammoli vaziyat yaratadi yoki noodatiy material taklif etadi.

Izlanish bosqichi. Bolalar turli tajribalar, kuzatishlar va muloqotlar orqali yechim topishga harakat qilishadi.

Yaratish bosqichi. Bolalar o'z g'oyasini ifodalashadi: chizish, qurish, yasash, hikoya qilish yoki ijro etish orqali.

Baholash va mulohaza bosqichi. Natijalar muhokama qilinadi, bolalar o'z ishlari haqida fikr bildiradilar, boshqalar bilan tajriba almashadilar.

Ushbu bosqichlar orqali bola tafakkurining mantiqiy, emotsional va texnik komponentlari birgalikda rivojlanadi.

Klax pedagogikasining samaradorligi uni amaliyotda qo'llash jarayonida yaqqol namoyon bo'ladi. Quyidagi mashg'ulotlar misol bo'la oladi:

“ Sehrli materiallar” loyihasi: bolalarga turli materiallar —qog'oz, ip, plastilin, metall parchasi, tabiiy buyumlar beriladi. Ular bu materiallardan yangi buyumlar yaratishadi, bu esa tafakkurning moslashuvchanligini rivojlantiradi.

“ Robot do'stim” mashg'uloti: bola texnik tafakkurini ishga soladi, turli detallarni birlashtirib, yangi shakl yaratadi, unga ism qo'yadi va funksiyasini o'ylab topadi.

“ Ranglar tili” tajribasi: ranglar, shakllar va hissiyotlar o'rtasidagi bog'liqlikni topish orqali bola estetik va hissiy tafakkurni rivojlantiradi.

Bunday mashg'ulotlar bolalarda muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashish, yangi yechimlarni izlash va o'z g'oyasini himoya qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.[3]

Klax pedagogikasida tarbiyachi faqat o'rgatuvchi emas, balki ijodiy yo'naltiruvchi rolini bajaradi. U bolalarga tayyor javob bermaydi, balki ularni savol berishga, kuzatishga, sinovdan o'tkazishga undaydi. Tarbiyachi bolalarning g'oyalarini qadrlaydi, ularga erkin ifoda imkonini beradi, shu orqali ularning ijodiy o'ziga ishonchini mustahkamlaydi.

Shuningdek, Klax metodini samarali joriy etish uchun tarbiyachining o'zi ham ijodiy fikrlovchi, yangilik yaratishga moyil, zamonaviy texnologiyalardan xabardor bo'lishi zarur. Shu ma'noda, pedagoglarning malakasini oshirish, Klax yondashuvi bo'yicha trening va seminarlar tashkil etish muhimdir.

Tadqiqot jarayonida Klax pedagogikasiga asoslangan mashg'ulotlarda ishtirok etgan bolalarda quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatildi:

mustaqil fikrlash va g'oya yaratish ko'nikmalari 35– 40 % ga oshdi;
o'yin va tasviriy faoliyatda noodatiy yechimlar soni ko'paydi;
o'z fikrini so'z, tasvir yoki harakat orqali ifodalash qobiliyati kuchaydi;
jamoda ishlash, muloqotga kirishish va bahsda o'z fikrini himoya qilish ko'nikmalari shakllandi.

Bu natijalar Klax pedagogikasining maktabgacha ta'lim tizimida ijodiy fikrlashni shakllantirishdagi samaradorligini isbotlaydi.[4]

Xulosa qilib aytganda, Klax pedagogikasi zamonaviy maktabgacha ta'lim jarayoniga yangi yondashuv olib kiradi. U bolani passiv bilim oluvchidan faol ijodkor shaxsga aylantiradi, har bir bolada mavjud tabiiy iste' dodni ochishga yordam beradi. Ushbu yondashuv orqali bola o'z fikrini mustaqil shakllantiradi, turli materiallar bilan tajriba o'tkazadi, muammolarga noodatiy yechim topadi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirishda Klax pedagogikasi quyidagi afzalliklarga ega: o'yin, san' at va texnologiyani uyg'unlashtiradi;

bolada o'ziga ishonch, mustaqillik va javobgarlikni kuchaytiradi;

individual yondashuv asosida har bir bolaning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi;

pedagogik jarayonni quvonchli, jonli va motivatsion tusga keltiradi.[5]

Shunday qilib, Klax pedagogikasini maktabgacha ta'lim tizimiga chuqur integratsiya qilish, tarbiyachilarni shu yo'nalishda tayyorlash va bolalarning ijodiy rivojlanishiga yo'naltirilgan metodik muhitni yaratish dolzarb vazifadir. Bu esa kelajakda tafakkuri erkin, yangilikka ochiq, raqobatbardosh avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdurahmonov A. Maktabgacha ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi. Toshkent: Fan, 2021. 145 b.
2. Sayfullayeva N. Bolalarda ijodiy tafakkurni shakllantirishda o'yin faoliyatining o'rni." – Pedagogika jurnali, №3, 2020. – 45–52-betlar.
3. Sodiqova M. "Klax pedagogikasining nazariy asoslari va ularni amaliyotda qo'llash." – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022. – 132 b.
4. Robinson K. Creative Schools: Revolutionizing Education from the Ground Up. – New York: Viking, 2015. – p. 98–107.
5. Guilford J. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967. – p. 121–135.
6. Jo'raeva G. "Maktabgacha ta'lim tizimida Klax texnologiyasining o'rni." – "Ta'lim va innovatsiya" ilmiy jurnali, №2, 2023. – 65–70-betlar.